

Dino Mujadžević

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod)

IBRAHIM PEČEVIJA (1574. - 1649.)
- OSMANSKI POVJESNIČAR HRVATSKE
I BOSNE I HERCEGOVINE PODRIJETLOM
IZ PEČUHA

UDK 930.1(497.5=497.6)"15/16"

929 Pečevija, I.

Pregledni rad

Primljeno: 16. veljače 2009.

Ovaj rad posvećen je jednom od najvećih osmanskih povjesničara Ibrahimu Pečeviji, koji je rođen i proveo djetinjstvo u Pečuhu. Podrijetlom i životom bio je vezan za osmansko-habsburško krajište između Drave i Jadrana te je u svom djelu *Pečevijina povijest* donio mnogo zanimljivih podataka za povijest Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: osmanska historiografija, Ibrahim Pečevija, Pečuh, Slavonija, Bosna, 16.-17. stoljeće.

Biografija

Ibrahim Pečevija (Pečevi, Peçuylu) prema sudu vodećih osmanista jedan je od najznačajnijih i najutjecajnijih osmanskih povjesničara uopće. Podrijetlom i životom vezan je za svijet osmanskoga serhata (krajišta) u Bosni, Hrvatskoj i Ugarskoj te su ova područja našla značajno mjesto u njegovom opusu. Rođen je 1574. (prema nekim autorima 1572/73.) u mađarskom gradu Pečuhu, po kojemu je i dobio i pridjevak uz ime.

O njegovim predcima i obitelji imamo podatke koje on sam donosi u svom djelu *Pečevijina povijest (Tarih-i Peçevi)*, ali raspoložemo i informacijama iz prvorazrednoga arhivskoga gradiva koje je istražio bosansko-hercegovački orijentalist Hazim Šabanović. Njegov pradjed Kara Davud bio je silahdar (oružar), najvjerojatnije u službi bosanskoga sandžakbega, za vrijeme vladavine Mehmeda II. Osvajača i posjedovao je između 1496-1520. zeamet (nadarbinu) na području Kaknja u sandžaku Bosna. Kara Davudov sin, Pečevijin djed, Džafer-beg živio je u također u Bosni, u mjestu Tergište (Trgovište?)¹ obnašajući dužnost alaj-bega (zapovjednika spahija u sandžaku) te je sudjelovao u bitci na Mohačkom polju 1526. Pečevijin se otac s dva brata

¹ Ubikacija nije pouzdano objašnjena.

odselio u Ugarsku, dok je jedan Pečevijin stric ostao živjeti kao zaim (posjednik zemeta) u Bosni. Prema navodu u svom djelu *Pečevijina povijest*, Ibrahim Pečevija nosio je prezime Alajbegović (Alaybegzade), koji je obitelj dobila prema dužnosti alajbega koju je obavljao Džafer-beg. Njegovi rođaci s tim prezimenom u prvoj su polovici 17. stoljeća živjeli u nahiji Lepenica u Bosni. Pečevijina majka bila je pripadnica vezirske obitelji Sokolović (Sokollu),² također bosanskoga podrijetla. Pečevija u svom djelu vlastiti materinji jezik naziva ponekad bosanskim (bošnjačkim), a ponekad hrvatskim. Bliska obiteljska veza s Bosnom može se očitati i iz naglašavanja bosanskih tema i uloge bosanskih osmanskih uglednika u Pečevijinu djelu. Na osnovi srodstva s klanom Sokolovića bio je blizak sloju ugarskih i bosanskih krajiških vojnih zapovjednika i upravitelja (*ümera*). Važno je napomenuti da su u Pečuhu i nekim drugim ugarskim gradovima tijekom osmanske vladavine živjeli mnogobrojni muslimanski naseljenici iz Bosne i drugih južnoslavenskih krajeva te da je njihov jezik bio u širokoj upotrebi, o čemu svjedoče navodi u putopisu Evlije Čelebije i autobiografiji Osman-age Temišvarskog.³

U četrnaestoj godini života (oko 1588.) ostao je bez oca te je primljen u kućanstvo svoga rođaka osmanskoga vojskovođe i bosanskoga beglerbega Ferhad-paše Sokolovića u Banjoj Luci.⁴ Pečevija je potom 1588. pratio Ferhad-pašu i u Budim, gdje je Ferhad-paša postavljen za beglerbega, a nakon njegove smrti otišao je drugome uglednome rođaku iz obitelji Sokolović, Lala Mehmed-paši, u čijem je okružju ostao oko 15 godina. Godine 1593. stupio je u vojnu službu boreći se u Habsburško-osmanskome (Dugome) ratu 1593-1606. pod zapovjedništvom Sinan-paše u Ugarskoj. Prisustvovao je opsadi Ostrogonu i pohodu na Eger, no ubrzo je ponovo dospio u pratnju Lala Mehmed-paše koji je od 1601. bio serdar (zapovjednik) osmanske vojske u Ugarskoj i od 1604. veliki vezir. Poslije njegove smrti 1615. obavljao je dužnost defterdara (financijskoga upravitelja) u Eubeji i Lepantu u današnjoj Grčkoj te u utverdama Akkerman i Bender u današnjoj Moldovi. Upućen je 1623-24. u Anadoliju gdje je obnašao dužnost defterdara u pokrajinima Diyarbekir i Tokat. Potom je 1625-26. postao defterdar u osmanskom Podunavlju te se naposljetku uspeo 1631. do položaja defterdara Anadolije. Nakon obavljanja dužnosti mutesarifa (upravitelja) sandžaka Stolni Biograd (današnji Székesfehérvár) i defterdara sandžaka Temišvar, napustio je konačno 1641. državnu službu i povukao se u Pečuh. Umro je najvjerojatnije 1649. godine.⁵

² Za povijest te obitelji v. Safvet Beg Bašagić: *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, Zagreb 1931, str. 47-48.

³ O pitanju muslimanskog stanovništva južnoslavenskoga podrijetla i jezika u Ugarskoj v. Dino Mujadžević: Uvod. U: *Autobiografija Osman-age Temišvarskog*. Zagreb 2004, str. III-X.

⁴ Za životopis ovoga značajnoga osmanskoga državnika v. Bašagić 1931, str. 20.

⁵ Za Pečevijinu biografiju v. detaljne biografske prikaze kod: Franz Babinger: *Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*. 1923, str. 192-195.; Bašagić 1931, str. 31;

Djelo

Pečevijino historiografsko djelo, *Pečevijina povijest*, jest prema sudu njemačkoga istraživača Franza Babingera jedan od najboljih osmanskih narativnih izvora za razdoblje 1520-1639. Za razdoblje vladavine Sulejmana II. Zakonodavca (1520-1566.) koristio je djela povjesničara kao što su Mustafa Celalzade, Mehmed-paša Ramazanzade, Mustafa Ali, Hasanbegzade, Hadidi i Saduddin. Dodatni izvori podataka za to razdoblje bila su mu svjedočenja njegovoga oca, pripadnika obitelji Sokolović i drugih uglednih i manje uglednih sudionika osmanske politike i vojnih pohoda, među kojima se ističu šejh Ali-dede iz Mostara, poznat i kao Bošnjak, Derviš-paša Bajezidagić i kan krimskih Tatara Gazi Giraj-han s kojim se družio prilikom Giraj-hanova boravka u Pečuhu i od njega saznao vrijedne podatke. Za opisivanje razdoblja nakon 1566. služio se većinom vlastitim zapažanjima i saznanjima. Uz Mustafu Selanikija, jedan je od prvih osmanskih povjesničara koji se sustavno služio osmanskim diplomatskim gradivom (berati, fermeni, bujuruldiye, defteri) kao potkrjepom za naraciju u svom djelu. Nekim važnim događajima osobno je prisustvovao, primjerice opsadi i predaji Ostrogona habsburškim snagama 1595-96. i događajima vezanim uza smrt sultana Osmana II.⁶

Posebnu je i najveću pažnju posvećivao događajima u Ugarskoj, Hrvatskoj i Bosni, dijelovima Osmanskoga Carstva s kojima je bio osobno povezan. Sam naslov djela (*Pečevijina povijest*) sugerira da autor i/ili kasnija tradicija nisu ovo djelo držali ni uobičajenim prikazom dinastičke i državne povijesti – takva djela kolala su obično pod naslovom *Tarih-i Al-i Osman* – niti djelom vezanim za pojedinoga sultana (*gazavatname*), ili pohod (*fetih-name*), nego da je riječ o «osobnom» djelu, izrazito vezanom za autorovo bosansko podrijetlo i ugarski zavičaj, ali i rođake i prijatelje iz vladajućega krajiškoga sloja. Osmanist Markus Köhbach ukazao je primjerice na (pre)naglašenu ulogu autorova rodnoga Pečuha, koji u njegovom djelu prominentno figurira u prikazu nekih događaja na ugarskom serhatu (npr. opsada Sigeta), a događaji u Ugarskoj općenito imaju nerazmjernu prisutnost u djelu. Prema Köhbachu, u djelu su neki opisi povijesnih događaja djelomično zasnovani na narodnoj predaji osmanske Ugarske.⁷ Pečevija je bio svje-

Mehmed Handžić: Ibrahim ef. Pečevija (Alajbegović), *Kalendar narodna uzdanica*, 7 (1939) str. 129-149.; Amir Ljubović i Sulejman Grozdanić: *Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*, Sarajevo 1995, str. 145-148.; Pál Fodor: Egy pécsi származású oszmán történetíró: Ibrahim Pecsevi. In: *Pécs a törökökban*. (Tanulmányok Pécs történetéből, 7.) Szerk. Szakály Ferenc – Vonyó József. Pécs, 1999, 107-131.; Fehim Nametak, Predgovor. Ibrahim Alajbegović Pečevija. U: Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija*, 1. 1520-1576. Sarajevo 2000, str. 5-14.

⁶ Za ocjenu ovoga djela v. Babinger 1924, str. 193-195.; Ljubović i Grozdanić 1995, str. 147-148.

⁷ Markus Köhbach, *Die Eroberung von Fuelek durch die Osmanen 1554. Eine historisch-quellenkritische Studie zur osmanischen Expansion im oestlichen Mitteleuropa*. Wien – Koeln – Weimar: Boehlau 1994, str. 337, 341.

sno zastupao ugarsku i bosansku serhatsku tradiciju zapisavši da mu je namjera «održati na sjećanju» (*yad-dašt olmak içün*) uspomene na osmanske borbe u Ugarskoj. Na drugom mjestu naglašava da je proveo život u istraživanju povijesti. Ne treba sumnjati da je mislio prije svega na povijest osmanske države na bosanskom i podunavskom području. Kao mladić pokušao se uživjeti u tu tradiciju posjetivši «Vladarevo brdo» (*Hünkâr tepesi*) kraj Mohača, gdje se 1526. odigrala presudna bitka koja je omogućila nastanak osmanske Ugarske.

Pečevija je prvi osmanski povjesničar uopće koji se služio djelima zapadnih povjesničara za svoje djelo, a ta će praksa ostati rijetkost do duboko u 19. stoljeće. Upotrijebio je izvatke iz djela ugarskoga i hrvatskoga povjesničara Nikole Istvánffyja (1538-1615) *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV* (Köln 1622), ugarskoga povjesničara Gáspára Heltaija (1520-1575) *Chronica az magyaroknac dolgairol* (Kolozsvár 1575) te, spekulira se, djelo Ferencza Forgacha (1530/35-1577., djelo je tiskano tek 1788., no možda se služio rukopisom) koji su za njega posebno preveli «učeni Mađari» (*Macar diyakları*) iz Ugarske pod osmanskom vlašću. Iz njihovih povijesnih djela uvrstio je sažetke koji su govorili o bitci na Mohačkom polju, kralju Matiji Korvinu, legendi o Crvenoj jabuci, osvajanju Budima 1529 i 1542. itd. Za odnos Osmanlija prema zapadu njegova je *Povijest* vrlo vrijedan izvor: npr. opis osvojenoga habsburškoga dvorca u Ostrogonu i slučaj slike koja je poslana kao poklon s habsburške strane Gazi Tiryaki-paši.

Djelo se ističe jednostavnim i jasnim osmanskim jezikom, odstupajući od prakse većine osmanskih povjesničara 16-17. stoljeća koji su koristili izvještačen i kićen jezik te opterećivali svoja djela brojnim retoričkim ornamentima i mnogobrojnim pjesničkim digresijama. Na osnovi indicija u djelu možemo zaključiti da je autor vladao mađarskim i hrvatskim/bosanskim jezikom. Zatekavši se u opkoljenom Ostrogonu 1595-96., iskoristio je znanje južnoslavenskih jezika da prilikom pregovora o predaji grada na osnovi jezične srodnosti komunicira s Čehom (!).

Za razliku od brojnih osmanskih narativnih izvora, koji zbog inzistiranja na tipičnim osmanskim književnim konvencijama i njihova eulogijskoga i hagiografskoga karaktera imaju manju vrijednost kao povijesni izvori, *Pečevijina povijest* vrvi od zanimljivih i korisnih podataka za vojno-političku i civilizacijsku povijest Osmanskoga Carstva i susjednih područja. Autor je tako pisao o različitim zanimljivim fenomenima poput pojave tiska na Zapadu, slikarstva, oružja, pojave kave i duhana u Osmanskom Carstvu, narodnih pjesama, legendi i predosmanskih starina. Brojnost informacija i kontinuirana, povezana i sveobuhvatna naracija izdižu ovo djelo među djelima historiografa suvremenika, koji su vrlo često pisali obične kronike.⁸

⁸ Ljubović i Grozdanić 1995, str. 147-148.

Za poznavanje osmanske povijesti kraja 16. i 17. st. osobito su zanimljiva Pečevijina zapažanja o onodobnoj krizi popraćenoj nemirima u Osmanskom Carstvu. Ta vrsta društvenoga komentara bila je uobičajena za autore druge polovice 16. i prve polovice 17. st., npr. Mustafu Selanikija, Mustafu Alija, Hasan Kafi Pruščaka ili Koči-bega. Prema Pečevijinom mišljenju, kriza je prouzročena između ostaloga nepoštivanjem prirodnoga društvenoga uređenja koje je dotada, smatrao je, postojalo u Osmanskom Carstvu. Već na početku svoga djela Pečevija navodi kao uzrok propadanja Carstva nestanak sljedećih osmanskih tradicija: 1. iznevjerena je obveza osmanske uprave da štiti interese raje koja se nezaštićena od nasilja osmanskih upravljača buni i pristaje uz habsburškoga vladara; kao suprotnost tomu ističe postupak Sulejmana II. Zakonodavca koji je «lijepim postupkom» znao pridobiti nemuslimansku raju; 2. širenju mita, posebice za napredovanje u vojnoj i upravnoj karijeri te za stjecanje nadarbina, što je, prema Pečeviji, bilo gotovo nepoznato prije 1000. hidžretske godine (1591-92.).¹¹ Zanimljivo je da kasnije proturječi samome sebi jer navodi neke primjere primanja mita u Osmanskom Carstvu prije 1591. Uzrok društvenoga propadanja mogao se prema Pečeviji također naći u subverzivnoj djelatnosti anadolskih šijitskih buntovnika (*kızılbaşı*), koji su djelovali po naputcima safavidskoga Irana.

Uz sporadične pojave kritičnosti prema osmanskoj upravi (npr. otvoreno se kritizira osmanski državnik Sinan-paša) i društvenoj nepravdi, Pečevija i dalje ostaje tipičan predstavnik osmanske historiografije, koji automatski opravdava sve ratove i druge vanjsko-političke poteze Osmanskoga Carstva potrebom obrane islama te inzistira na označavanju kršćanskih neprijatelja kao nevjernika (*küffar*).

Hrvatske i bosanske teme u *Pečevijinoj povijesti*

Ovdje ću pokušati dati pregled podataka iz Pečevijina djela u vezi s hrvatskim i bosanskim krajevima u razdoblju 1520-1566. Ti su podatci, kao i kod drugih osmanskih povjesničara 16-17. stoljeća, malobrojni i kratki ako ih usporedimo s brojnošću i dužinom izvještaja s ugarskoga bojišta koje su osmanski povjesničari 16. i 17. stoljeća držali najvažnijim.

Na početku *Pečevijine povijesti* autor prema predlošku iz djela Mustafe Alija *Künhu-l-ahbar* donosi popise osmanskih uglednika iz razdoblja vladavine Sulejmana II. Zakonodavca.¹³ U sklopu popisa velikih vezira Osman-

¹¹ Pečevija 2000, 1, str. 19-20, 23-25, 29-30.

¹³ Za ovaj prikaz najviše sam koristio prijevod Fehima Nametka na bosanski jezik: Ibrahim Alajbegović Pečevija, *Historija*, 1. 1520-1576; 2. 1520-1639. Sarajevo 2000. Zbog dostupnosti ovoga izdanja upotrijebio sam ga u bilješkama. Konzultirao sam i izdanje originalnoga teksta Ibrahim Pečevi, *Tarih-i Pečevi*, 1-2, Istanbul 1866. Dostupno je također i latinično izdanje osmanskoga teksta koje je pripremio Bekir Sidki Baykal (Ankara 1981), no ja se nisam služio njime.

skoga Carstva (*Zaman-i şeriflerinde makam-ı sedaretine nasb ettikleri vezir-i azamları zikrindedir*), Pečevija velik prostor posvećuje prikazu života i rada dugogodišnjega velikoga vezira Rustem-paše za kojega naglašava da je podrijetlom Hrvat (*Hrvatiyyü-l-asldir*) te donosi popis njegove ostavštine koju je sam pronašao.¹⁴ Ovdje uz nekoliko poznatih velikih vezira podrijetlom iz Bosne spominje i velikoga vezira Kalin Ali-pašu iz Borča (ili Prače) u Hercegovini.¹⁵ U popisu vezira koji, nikada nisu postali veliki veziri (*Amma sadrazamlık makamına vasil olmiyan vüzera-yı alikdarları*), navedeni su Mehmed-paša Jahjapašić,¹⁶ spomenut kao pobjednik nad Kocijanom (tj. Hansom Katzianerom) i osvajač Požege, te Gazi Kasim-paša, koji je osvojivši Osijek tijekom mohačkoga pohoda dao sagraditi čuvenu džamiju u Osijeku.¹⁷

Autor u popisu znamenitih vojnih zapovjednika iz vremena Sulejmana II. Zakonodavca (*Zaman-i saadet aktaranlarında olan ümera*) sa zgražanjem spominje kako je Ali-beg Malkočević za vrijeme Rustem-paše, nakon što su se stanovnici Požege u Istanbulu žalili na ponašanje njegovih ljudi, dao ubiti 300 osoba iz skupine nevjerničke raje te kako ih je nadomjestio dovевši 600 ljudi zarobljenih u prepadu (*akın*) na neprijateljskom teritoriju.¹⁸ Izvješćujući kako je Ali-beg potkupio Rustem-pašino «istražno povjerenstvo» o tom slučaju (jedan beg i dvojica kadija), Pečevija proturječi vlastitoj tvrdnji o tome da prije 1000. godine po Hidžri nitko nije znao za mito.

Prikazujući osmanska osvajanja u Hrvatskoj i Ugarskoj, Pečevija ili njegovi prepisivači podijelili su veći dio teksta u manja poglavlja koja su posvećena osvajanjima pojedinih utvrda (*feth-i kale*) ili pohodima (*gazavat/sefer*). U poglavlju o osvajanju tvrđave Skradin (*Feth-i kale-i Skradin*) sumarno se prikazuje kako je osmanski vojskovođa Bektaš-vojvoda osvojio Skradin (1521/22.). Ipak, Pečevija podatak o osvajanju toga grada, preuzet od starijih povjesničara, upotpunjuje svojim dojmovima iz posjeta Skradinu stotinjak godina kasnije:

« ... vidio sam ovu tvrđavu. Sagrađena je na obali jednog zaljeva, na suroj stijeni, na tolikom prostoru da ni tri kuće u nju ne bi mogle stati. U vrijeme nevjernika, u njoj se krilo stotinu do dvjesto odmetnika koji su odavde neprekidno napadali muslimane. Sada u njoj nema nikog osim stražara» (prijevod F. Nametak).¹⁹

Potom su ukratko (poglavlje *Feth-i kale-i Ilok*) prikazani događaji vezani uz osmanski pohod na Ugarsku 1526. među kojim su osvajanje Srijema te

¹⁴ Pečevija 2000, 1, str. 34.; Pečevi, 1, 1866, str. 21-23.

¹⁵ Pečevija 2000, 1, str. 37.; Pečevi, 1, 1866, str. 24..

¹⁶ Pečevija 2000, 1, str. 42-43.; Pečevi, 1, 1866, str. 29-30.

¹⁷ Pečevija 2000, 1, str. 46.; Pečevi, 1, 1866, str. 33.

¹⁸ Pečevija 2000, 1, str. 58.; Pečevi, 1, 1866, str. 46.

¹⁹ Pečevija 2000, 1, str. 79-80.; U izdanju Pečevi 1866 to je poglavlje ispušteno.

Iloka, Erduta i Osijek, u čijoj su tvrđavi stanovnici toga kraja iskazivali pokornost sultanu;²⁰ drugo zauzimanje Jajca 1527. od strane Husrev-bega (poglavlje *Feth-i kale-i Yayçe*);²¹ popravak razorene tvrđave u Osijeku i postavljanje tri tisuće vojnika u njoj godine 1529-30. (poglavlje *Abadani-yi kale-yi Osek*).²²

Najvjerojatnije na osnovi podataka iz zbornika dokumenata osmanskoga povjesničara Feridun-bega, u nastavku su opisani događaji povezani s povratkom s neuspjeloga pohoda na Beč 1532. U okolici Osijeka pokornost su izrazili predstavnici «slavonskih» (*Islovin vilayeti*) gradova, među njima Zagreba (čiji je zapovjednik bio izvjesni Janki Janoš), sukob s nevjernicima u okolici Požege, prolazak osmanske vojske kroz «polje Požege» (*Požega sahrası*) - što se vjerojatno odnosi na slavonsku ravnicu istočno od slavonskoga gorja - i neuspješan neprijateljski pokušaj zasjeđe kod poblize nepoznate tvrđave pod imenom Čazamur.²³

Na osnovi nepoznatoga izvora Čelebija je prikazao pohode Husrev-begova ćehaje Murat-bega Tardića 1537-38., kada su zauzeti Klis (poglavlje *Gazavat u feth-i kale-i Kilis der vilayet-i Bosna*), Vrana i Nadin (poglavlje *Feth-i kale-i Ivarina u Nadin*), te Karin i Obrovac (*Feth-i kale-i Kadin ü Obrovçe*).²⁴ Karin i Obrovac pali su, međutim, prema pouzdanim izvorima u osmanske ruke još 1527. Fehim Nametak smatra da Pečevija zapravo govori o Kninu, no taj je grad prema pouzdanim izvorima u osmanske ruke dospio već 1522. pa je takvo Nametkovo rješenje nemoguće. Mislim da je ovdje ipak riječ o Karinu zbog naglašavanja simultanosti osmanskoga osvajanja Karina i Obrovca u djelu, baš kao što se dogodilo u stvarnosti. U svakom slučaju Pečevija, ili njegov izvor, kronološki su pogriješili.

Osmansko osvajanje Požege 1537. pod vodstvom Mehmed-bega Jahjapašića i Katzianerov neuspješni protuudar i poraz iste godine opisani su na vrlo zanimljiv način (poglavlja naslovljena *Feth-i kale-i Požega* i *Hezimet-i Kociyan Ivan-ban der kurb-i Osek ü Goryan*).²⁵ Pečevija je – najvjerojatnije na osnovi zapadnih izvora, osobito Istvánffyja – prilično detaljno prikazao razmišljanje i motivaciju habsburške strane za organiziranje Katzianerova pohoda 1537. Naime, osmanski su se povjesničari rijetko zamerali razmišljanjem o tome kako su nastajale odluke na suprotnoj strani te su obično vrlo stereotipno, uz brojne pogrde, govorili o njihovim postupcima koji su obično bili «izazvani» zloćom. Upravo mnogobrojne pojedinosti o Katzianerovu pohodu upućuju

²⁰ Pečevija 2000, 1, str., str 89.; Pečevi 1866, 1, str. 86.

²¹ Pečevija 2000, 1, str. 126.; Pečevi 1866, 1, str.130

²² Pečevija 2000, 1, str. 141.; Pečevi 1866, 1, str. 152.

²³ Pečevija, 2000, 1, str. 153-154.; Pečevi 1866, 1, str. 168-170.

²⁴ Pečevija 2000, 1, str. 172-173.; Pečevi 1866, 1, str. 192-194.

²⁵ Pečevija 2000, 1, str. 178-181.; Pečevi 1866, 1, str. 200-204.

da je koristio kršćanske izvore, a na to upućuje i bilješke na kraju poglavlja o Mehmed-begu Jahjapašiću i Katzianerovoj sudbini. Kralju Ferdinandu se pripisuje uznemirenost zbog uspjeha Mehmed-bega Jahjapašića, Husrev-bega i Murat-bega Tardića. Zanimljivo je da, govoreći o Murat-begovom osvajanju utvrđenih gradova Obrovca, Budaka i Dreslaka (?), napominje da se oni nalaze u Bosni, a nakon nekoliko rečenica smješta ih u Hrvatsku (*Hrvat*)! Nevjernici su, nastavlja naraciju Pečevija, bili posebno pogođeni (*dilgir*) njihovim gubitkom – jer je Osmanlijama time olakšano ugrožavanje ne samo Hrvatske, nego i mletačkih posjeda. Autor to potkrepljuje podatkom da se je sam uvjerio u njihovu važnost boraveći u Krčkom sandžaku. Napominje da su te tvrđave bile posebno opasne za ona habsburška područja koja će poslije postati dijelom bosanskoga serhata (*Bosna serhadi*) – najvjerojatnije je mislio na dijelove Pounja koji su se još dugo nalazili pod habsburškom kontrolom te su pod osmansku vlast prešli tek nakon pada Bihaća u osmanske ruke 1592. Ispravno je uočio kakve je posljedice za habsburšku stranu imao pad Požege koju opisuje kao vrlo važnu za obranu Hrvatske i Slavonije (*Hrvat ve Islovin*).

Nakon gubitka Požege na habsburškoj se strani smatralo da su te zemlje (*memleketlerin*) sigurno izgubljene. Katzianer je po Ferdinandovoj zapovijedi krenuo srušiti osmanske tvrđave Vukovar, Osijek i Erdut s vojskom od osam tisuća konjanika i šesnaest tisuća pješaka različitih nacionalnosti, koja je krenula na pohod nakon što se okupila kraj Koprivnice. Osmanski zapovjednici – sandžakbegovi Bosne, Zvornika, Kruševca – okupili su se radi organiziranja protuudara pod vodstvom Mehmed-bega Jahjapašića u okolici Vukovara. Katzianerova vojska je prešla rijeku Karašicu (Pečevija je naziva *Kozašica*) i opsjela Osijek, no zbog napada Mehmed-begovih ljudi ta je vojska zbog nestašice hrane prisiljena na zaobilazno povlačenje preko Erduta. Pečevija govori o Vlasima, Ciganima, odmetnicima i lopovima pod osmanskim zapovjedništvom, koji su pokrali neprijateljsku vučnu stoku i konje te presjekli odstupne putove prema Valpovu pa je habsburška vojska ostala bespomoćna. Spominje zgodu kada se pri povlačenju srušio most na rijeci Vadaka (?; Nametak čita Vadin) pod težinom «velikoga topa», poznatoga u hrvatskoj historiografiji kao Katzianerica, te su ga Katzianerovi vojnici morali napustiti. Na kraju je habsburška vojska bila neprestano napadana i uznemiravana pri povlačenju od osmanske vojske koja ju je slijedila u stopu te su Katzianer – po Pečeviji on je bio «zapovjednik Zagreba» (*Zagreb başbugu*) - i pratnja pobjegli prema Valpovu, a ostatak njegova odreda je nakon opkoljavanja bio pobijen ili zarobljen. Završna bitka se prema zapadnim izvorima odigrala kod sela Gorjana, no Pečevija to mjesto spominje samo u naslovu poglavlja dočim u tekstu ničim ne daje do znanja da se ona odigrala upravo ondje. Prema «nevjerničkim kronikama» (*küffar tarihleri*), koje je Pečevija konzultirao, Mehmed-beg Jahjapašić opisan je kao najveći neprijatelj kršćana koji je prolio toliko kršćanske krvi da mu je i samom bilo zlo nakon što je dao ubiti skupinu nemoćnih zarobljenika. Pečevija hladno izvješćuje da je poslao sultanu stotine odsječenih ušiju i nosova po svom sinu Arslan-begu -

Pečevija ga zove Arslan-paša - zbog čega je Arslan-beg za nagradu postao prvim sandžakbegom novoga Požeškoga sandžaka. Osnivanje toga sandžaka i njegovo imenovanje, naglašava se, «posljedica je toga» (*bundan vaki oldu*), no nije jasno misli li autor ovdje na sultanovu radost zbog osmanskoga uspjeha kod Gorjana ili padišahovo oduševljenje poklonjenim nosovima i ušima! Za Katzianerovu daljnju sudbinu izvor je «ono što su nevjernici napisali» (*kefere böyle yazmışlar*): opisuje njegov bijeg kralju - Nametak neispravno čita riječ «kralj» kao ljudsko ime Kirbali - koji ga je dao zatvoriti, no zatim se nekako izbavio i otišao u Kostajnicu gdje ga je, zbog pokušaja dogovora s Mehmed-begom Jahjapašićem, uz dozvolu kralja Ferdinanda dao ubiti Zrinski, tj. Nikola Šubić Zrinski. Odsjekao je njegovu glavu i poslao je kralju.

Autor je ukratko prikazao (poglavlje *Feth ü garet ü kale-i Tire der vilayet-i Bosna*)²⁶ osvajanje i spaljivanje grada Tire na morskoj obali, koje je izveo Husrev-beg. Fehim Nametak identificira taj grad s dalmatinskim Trogirom, no pouzdano znamo da Trogir nikada nije bio ni opsjedan ni zauzet od strane Osmanlija. Moguće je s druge strane da je Pečevija neki drugi grad ili utvrdu greškom poistovjetio s Trogirom. Prema kontekstu u kojem se poglavlje nalazi taj se pohod dogodio najvjerojatnije oko 1537. Ovoj fiktivnoj (?) epizodi dodao je i kazivanje o pokušaju zapovjednika Zadra da organizira ponovno osvajanje osmanskoga Klisa s vojskom koju je okupio iz Splita i Atre (najvjerojatnije Ankone). Bosanski sandžakbeg Husrev-beg je, tvrdi, naposljetku došao u pomoć kliškom sandžakbegu Murat-begu Tardiću te su porazili neprijatelja. Pečevija je najvjerojatnije pomiješao podatke o neuspješnoj kršćanskoj ekspediciji iz 1537. za pomoć kršćanskoj posadi u Klisu, u kojoj su sudjelovale uz mletačke i neke druge talijanske postrojbe, no ona se dogodila prije pada te utvrde u osmanske ruke. Pečevija dodaje da se Husrev-beg potom zaputio prema Gradišci, no zadarski zapovjednik organizirao je opsadu Nadina. Husrev-beg se nato vratio iz Gradiške i s Murat-begom Tardićem potjerao vojsku zadarskoga zapovjednika.

Posebna poglavlja posvećena su i zauzimanju Valpova (*Feth-i kale-i Valpova*)²⁷ i Velike (*Feth-i kale-i Velika der liva-i Bosna*)²⁸ te pobjedi koju je Kliški sandžak-beg Malkoč-beg 1553-54. izvojevao nad Zrinskim, nakon čega je uslijedilo primirje s habsburškom stranom (poglavlje *Gaza-yı gara-i Malkoç-beg mir-i liva-i Kilis*).²⁹

Opsadi Sigeta 1566. posvećeno je prema mjerilima Pečevijine *Povijesti* puno prostora. Ta je tema obrađena u većem odlomku pod naslovom *Prikaz pohoda Njegovoga Veličanstva na Siget i uzvišena veličina Poštovanog Vla-*

²⁶ Pečevija 2000, 1, str. 190-191.; Pečevi 1866, 1, str. 216-217.

²⁷ Pečevija 2000, 1, str. 214. ; Pečevi 1866, 1, str. 248-249.

²⁸ Pečevija 2000, 1, str. 228.; Pečevi 1866, 1, str. 266.

²⁹ Pečevija 2000, 1, str. 294-295.; Pečevi 1866, 1, str. 352.

dara (Icmal-i sefer-i hümayun-i Sigetvar ve azimet-i hümayun-i padişah-i alikadr),³⁰ no u usporedbi s opisom istoga događaja kod Mustafe Selanikija Pečevijin je prikaz prilično lapidaran. Premda je moguće da je posuđivao od Mustafe Selanikija, čini se da se oslanjao na povjesničara Mustafu Alija te lokalnu tradiciju u osmanskoj južnoj Ugarskoj i obiteljsku tradiciju Sokolovića. Pečevijino naglašavanje uloge Pečuha u borbama 1566. moglo bi ukazivati na to da je uz druge izvore koristio spomenute predaje. No, govoreći o pogibiji Nikole Zrinskoga izričito tvrdi da je koristio kršćanske izvore. Autor izvještava kako je sultan 1566. odustao od planiranoga pohoda na habsburšku tvrđavu Eger nakon što je doznao da je Nikola Zrinski izvršio prepad na Pečuh, kojom su prilikom poginuli neki mjesni osmanski uglednici te je grad opljačkan. U želji da onemogući takve prepade, glavnina osmanske vojske usmjerena je iz Srijema na utvrđeni grad Siget (Szigetvár), središte krajiških djelatnosti Nikole Zrinskoga. Zanimljivo je da se Nikola Zrinski u osmanskom tekstu naziva *Mikloş Zrinski* umjesto u osmanskim narativnim izvorima uobičajenog *Mikloş Z(i)rinogli*, što svjedoči da je autor poznavao hrvatsku usmenu tradiciju ili čak narativne izvore. U svrhu napredovanja prema Sigetu sagrađen je most kod Osijeka, čemu Pečevija za razliku od očevidca Mustafe Selanikija, ne pridaje veću važnost. Ni u tom odlomku ne propušta priliku pohvaliti vlastite rođake: velikoga vezira Mehmedpašu i njegovoga brata Mustafa-pašu Sokolovića, koji je upravo tada bio imenovan za budimskoga beglerbega. Samoj opsadi Sigeta posvećeno je najmanje prostora. O višednevnim borbama govori vremenski neodređeno i uopćeno bez detalja: nakon topničkih napada osvojena je sigetska varoš, a zatim je isušeno jezero koje se nalazilo oko unutarnje sigetske tvrđave. Preostali ljudi Nikole Zrinskoga pružali su žestok otpor bacajući bombe iz tvrđave dok su Osmanlije polako razarali zidine. Osmanski opći napad, u kojem su poginuli brojni osmanski uglednici i vojnici, zbio se, naglašava Pečevija, 24. saffera (10. rujna 1566.) dva dana nakon smrti sultana Sulejmana II. Zakonodavca. Nikola Zrinski je, pripovijeda se, shvativši da mu je došao kraj stavio kapu na glavu, obukao lijepo odijelo, a u odijelo stavio stotinu zlatnika kao nagradu za onoga tko ga usmrti. Pečevija ovdje napominje da «nevjernici pišu» (*küffar yazmışlar*) da je tom prilikom ponio sablju naslijeđenu od predaka. Pokušao je sa skupinom boraca provaliti iz grada, no pao je pogođen osmanskim puščanim hitcem i strelicom. Može se jasno uočiti da hrabrost, moć i ugled Zrinskoga, za razliku od suvremenoga Selanikija, nisu pretjerano impresionirali našega autora koji se rodio osam godina nakon opsade. Premda priznaje njegovu hrabrost, napominje da kuća poginuloga sigetskoga zapovjednika, koja je istovremeno braniteljima Sigeta služila i kao skladište baruta, nije ništa drugo do «svinjac prokletnika Zrinskog» (*Zrinski malunun hınzirhanesi*)!

³⁰ Pečevija 2000, 1, str. 339-345.; Pečevi 1866, 1, str. 412-420.

O Pijale-paši, podrijetlom Hrvat, Pečevija piše izuzetno pohvalno u sklopu popisa velikih vezira tijekom vladavine Selima II. (1566-1574.) (*Zaman-ı şeriflerinde olan vüzerâ-ı uzam zikrindedir*), koji se u osnovi zasniva na popisu koji je sastavio Mustafa Ali. Ipak, začuđuje da je Pijale-paši posvetio najviše pažnje od svih velikih vezira na popisu, jer zapravo Pijale-paša nikada nije bio veliki vezir već kapudan-paša (zapovjednik osmanske mornarice). To je moguće objasniti jedino kao dio autorova stalnoga nastojanja da ističe osmanske dužnosnike bosanskoga i hrvatskoga podrijetla.³¹ U poglavlju o vojno-upravnim dužnosnicima srednjega ranga, prvenstveno sandžakbegovima, iz istoga razdoblja (*Asr-ı şeriflerinde muşahir ümeradan bazıları zikrindedir*)³² Pečevija je pokušao dati prostora nekim istaknutim krajiškim zapovjednicima koje izričito razdvaja od sličnih u mirnodopskim područjima (*eyalet*). Za svoga rođaka Ferhad-bega Sokolovića, kasnijeg Ferhad-pašu koji je u tom razdoblju bio bosanski sandžakbeg, kaže «bio mi je ujak, pa zato znam iz prve ruke većinu njegovih djela». Opisuje njegovu karijeru koju je započeo kao ulufedžibaša (zapovjednik vojnog roda ulufedžija) zahvaljujući svome ujaku, velikom veziru Mehmed-paši Sokoloviću Dugom. Postavši kliški sandžakbeg «u vrijeme kad je osmanska mornarica poražena» (tj. 1571. u vrijeme bitke kod Lepanta), osvojio je Zemunik, Ozren, Brodin, Trogir (?) u zadarskom zaleđu. Napominje da je nakon njegovih osvajanja sklopljen trajan mir s Mlečanima, koji je trajao i u vrijeme pisanja Pečevijinoga djela. S nostalgijom primjećuje da su u njegovo vrijeme «begovi» tj. sandžakbegovi, zbog svojih slabosti izgubili poštovanje muslimana i nitko ih ne uvažava, pa je tim veći značaj velikana iz prošlosti Ferhad-bega. Bio je vrlo uspješan u ratovanju te je u bitci u Hrvatskoj odsjekao glavu hrvatskom zapovjedniku Auspergeru. Riječ je o bitci na rijeci Radonji 1575. u kojoj je poginuo habsburški vojskovođa Herbert Ausperger. Sultan je Ferhat-begu poklonio Auspergerova zarobljenoga sina te je svotom koju je dobio za njegov otkup sagradio džamiju Ferhadiju u Banja Luci. Ferhad-beg i hercegovački beg porazili su nevjernike kod tvrđave Nova (današnji Herceg-Novi) 1572-73. Zarobivši tristo nevjernika, poslali su ih u Istanbul. Tvrđava je po Pečeviji isprva bila u posjedu Osmanlija da bi je potom osvojili nevjernici.³³

U poglavlju pod naslovom *Ahd-ı hümayunlarında şeriflerinde olan vüzerâ-ı uzam zikrindedir* pisao je i o velikom veziru Sijavuš-paši, hrvatskoga podrijetla, bliskom sultanu Selimu II., koji je od zapovjednika vratara (*başkapıcıbaşı*) došao do najviše dužnosti zamjenivši Sinan-pašu kao veliki vezir. Hvali ga zbog učenosti i nepotkupljivosti.³⁴ Donoseći biografske podatke o ostalim vezirima koji se nisu uspeli do najvišega položaja velikoga vezira

³¹ Pečevija 2000, 1, str. 360-361.; Pečevi 1866, 1, str. 440-441.

³² Pečevija 2000, 1, str. 373.; Pečevi 1866, 1, str. 451- 452.

³³ Pečevija 2000, 1, str. 408.; Pečevi 1866, 1, str. 501.

³⁴ Pečevija 2000, 2, str. 17.; Pečevi 1866, 2, str.17.

(poglavlje *Vezir-i azamlıđına vasil olmyan vüzerai kiram zikrindedir*), Pečevija posebno ističe pripadnike obitelji Sokolović Lala Kara Mustafa-pašu i Mustafa-pašu, bosanskoga sandžakbega i budimskoga beglerbega, za kojega kaže da je tijekom službe u Bosni osvojio Krpu.³⁵

Poglavlje pod naslovom *Pregled postupaka Derviš Hasan-paše u Bosni (Bosna'da Derviş Hasan-paşanın icmal-ı ahvali zikrindedir)*³⁶ započinje niz od nekoliko poglavlja posvećenih ratovanju na Hrvatskoj krajini 1592-94. kao uvodu u dugotrajni habsburško-osmanski sukob 1593-1606., kojemu je Pečevija posvetio izuzetno mnogo pažnje. Novi bosanski beglerbeg Hasan-paša Predojević – s pridjevkom Derviš – opisan je kao «poduzetan/ pokretan čovjek» (*muteharrık adam*), koji svojim provalama i osvajanjima gradova nije davao mira habsburškom neprijatelju od dolaska na dužnost u Bosnu 1591. Prosvjedi habsburške strane Istanbulu (*Asitane-i saadete*), popraćeni prijetnjama otvorenim ratom ako se Hasan-paša ne ukloni, nisu davali rezultate jer je ovaj bio blizak velikom veziru i sultanovom družbeniku (*müşahib*) Sijavuš-paši. Visoka Porta je prema Pečeviji odgovornost za opći rat prebacila na habsburšku stranu riječima: «Ako napadnete naše zaštićene pokrajine, on će vas odbiti» (*Siz memalik-i mahrusemize tecavüz ederseniz, ol def eder*).

Sljedeća poglavlja, *Osvojenje Bihaća i gradnja Yeni Hisara (Feth-i kale-i Bihke ve bina-i Yeni Hisar)*³⁷ i *Spomen na drugi polazak Derviš-paše na nevjerničku zemlju (Defa-i saniyede canib-i küffara azimeti zikrindedir)*,³⁸ ukratko prikazuju kako je Hasan-paša 1000. hidžretske godine (1592.) nakon devet dana osvojio Bihać te potom dao sagraditi utvrdu Yeni Hisar (Nova tvrđava), zametak kasnije Petrinje, koja je postala upravno središte novoga sandžaka. Za prvoga (i jedinoga) sandžakbega postavljen je Rustem-beg. U proljeće iste godine ponovo je radi nastavka ratovanja okupljena vojska bosanskoga ejaleta. Autor govori kako je uključivala spahije (posjednike najmanjih nadarbina timara), zaime, pripadnike *ümera* na položaju ili bez njega (*mazul ve mansub*), posade krajiških tvrđava (*kıla-ı serhadın neferat*) i njihove age te Vlahe (*Eflak reyası*).

Autor je u poglavlju *O nekim čudesnim događajima (Ve min bedayi-l-vekayi)*³⁹ opisao razgovor s Idris-babom, uglednim evlijom – islamskim pučkim svetcem – iz Pečuha, s kojim je 1592. razgovarao povodom svoga puta u Bosnu. Pečevija napominje i kako od milodara za njegovo turbe i nakon njegove smrti mnogo ljudi prima plaću. Evlija je Hasan-paši poručio da ima na umu da će ga na pohodu pratiti zaštita duša evlija i abdala, tj. sufijskih sve-

³⁵ Pečevija 2000, 2, str. 20, 25-26.; Pečevi 1866, 2, str. 20, 24-25.

³⁶ Pečevija 2000, 2, str. 105.; Pečevi 1866, 2, str. 124-125.

³⁷ Pečevija 2000, 2, str. 105.; Pečevi 1866, 2, str. 125.

³⁸ Pečevija 2000, 2, str. 105-106.; Pečevi 1866, 2, str. 125.

³⁹ Pečevija 2000, 2, str. 106.; Pečevi 1866, 2, str. 125-126.

taca (*ervah-ı evliya u bedala*), a dodatnu podršku mu je trebala dati duša Muhammedova nećaka i zeta Alija koji je trebao pri tome biti potpomognut nevidljivom vojskom. Idris-baba je za dobro proročanstvo od Hasan-paše preko Pečevije zatražio «mali ogrtač» (*hırkacık*). Naš je autor, došavši u Banja Luku, središte Bosanskoga ejaleta, zbog poznanstava sa samim Hasan-pašom i njegovom pratnjom, koje je jednom ugostio na svom imanju kraj Pečuha, prenio Idris-babino proročanstvo bosanskome beglerbegu. Hasan-paša je bio oduševljen Idris-babinim proročanstvom – poznavao ga je otprije – i poslao mu je bogatu nagradu. Teško je ne naslutiti Pečevijinu ironiju dok, pišući gotovo pola stoljeća kasnije, prikazuje pripreme i samouvjerenost osmanskih zapovjednika. Njihovo samopouzdanje bilo je, izvještava, ojačano i drugim natprirodnim znacima uoči pohoda koji će završiti teškim osmanskim porazom. Premda ne izražava otvoreno sumnju u natprirodna svojstva pečuškoga evlije, koji je obećao neostvarenu «onostranu» pomoć Hasan-paši, gotovo podrugljivo ističe njegovu želju za nagradom.

Upućivanje na ispraznosti nadnaravnih znakova u svezi s Hasan-pašininim pohodom još je vidljivije u sljedećem poglavlju, *O ispravnom tumačenju dobroga sna (Ve min isabet-i tabiri-r-rüyai-s-saliha)*.⁴⁰ Naime, jedan je osmanski uglednik (*ayandan biri*) u beglerbegovom banjalučkom saraju upozorio prisutne, među kojima se našao Pečevija, da je netko sanjao čudan (*garib*) san u kojemu je Hasan-paša uškopljen zajedno sa svojom vojskom. Prisutni su bili učeni ljudi od kojih su neki stali tumačiti san, primjećuje on neskriveno podrugljivo, «objektivno» (*afaki*), dok su drugi isto činili «subjektivno» (*enfüsi*). Pečevija, koji sam nije imao visoko vjersko obrazovanje, nije propustio narugati se skolastičkoj učenosti nekih svojih suvremenika. Nastali problem razriješen je kada se pojavio jedan poznati derviš koji je «znao» tumačiti snove te je izjavio da san znači da će Hasan-paša pobijediti neprijatelja. To je «objasnio» time što je pobjednik na Krbavskom polju Jakub-paša bio sam eunuh te će u snu uškopljenom Hasan-paši poći za rukom izvojevati pobjedu. Proročanstvo iz sna naizgled je bilo potvrđeno kada su glasnici nakon nekoliko dana dojavili o pobjedi osmanske vojske koja je opisana u poglavlju *Stradanje neprijateljskoga tabora (Inhizam-ı tabur-ı küffar)*.⁴¹ U tom se poglavlju izvještava kako je 1000. hidžretske godine (1592.) Hasan-paša sagradio u blizini Yeni Hisara (Petrinje) most na Kupi i provalio u Hrvatsku (*Hırvat memleketine*). Suprotstavio mu se ban Toma Erdödy (*Erdelik-ban*) koji je zapovijedao «u ime namjesnikâ/velikaša te krajine» (*ol serhadın beglerbegileri namına*) i bio «general Hrvatske» (*Hırvat ceneralı*), no muslimani su pobijedili pobivši mnogo nevjernika i opljačkavši im logor. Potom su organizirani novi upadi u nevjerničke zemlje koji su rezultirali velikim plijenom.

⁴⁰ Pečevija 2000, 2, str. 107.; Pečevi 1866, 2, str. 126-127.

⁴¹ Pečevija 2000, 2, str. 107-108.; Pečevi 1866, 2, str. 127-128.

Kraj osmanskih nada zasnovanih na nadnaravnoj pomoći opisan je u poglavlju *Hasan-pašin poraz i utapanje (Hasan-paşa inhizami ve gark-ı ab oldugu)*.⁴² Porazu Hasan-paše Predojevića Pečevija je sasvim racionalno našao uzrok u neprijateljstvu koje je prema njemu gajio novi veliki vezir Sinan-paša koji je upravo 1593. naslijedio naklonjenoga Sijavuš-pašu. Njegovo neprijateljstvo je imalo banalan uzrok u susjedskom sukobu oko kupovine kuće koju su obojica željela! Sinan-paša je odbio poslati traženu vojnu pomoć koja je bosanskome beglerbegu trebala stići iz rumelijskoga ejaleta. Hasan-paša je odlučio dovršiti započeto te je samo s bosanskom vojskom otišao u Yeni Hisar i prešavši rijeku Kupu opsjeo Sisak (Siska). Pečevija, oslanjajući se vjerojatno na Istvánffyja, donosi dosta podataka o mobilizaciji koja je uslijedila na habsburškoj strani: ban Erdödy je okupio svu raspoloživu silu – Pečevija spominje da je okupio habsburške vojnike ili plemiće (*erbab-seyf*) i rajū (*reaya*), tj. kmetove – a pomoć je zatražena (*feryadname*, tj. doslovno tužaljka, jadikovka) od Cara Svetoga Rimskoga Carstva (*Cesar*) i njegova brata Maksimilijana, koji su poslali jednoga austrijskoga zapovjednika (*Nemçe ümera u kibardan*) u pomoć Hrvatima. Pečevija navodi kako je habsburška nadmoć bila prevelika te im se Hasan-pašina bosanska vojska pod Siskom nije mogla oduprijeti. Osmanlije su se, prenosi se, u bijegu toliko nagurali na most koji su sami izgradili da ga nije bilo moguće prijeći. U pokušaju da se spase od hrvatske vojske mnogi su ušli u Kupu i utopili se, među njima Hasan-paša Predojević i sin nekadašnjega vezira Ahmed-paše, za kojega iz drugih osmanskih vrela znamo da se zvao Sultanzade Mehmed-beg.

Pečevija je sumarno prikazao daljnje borbe oko Petrinje i osmansko zauzimanje Siska 1001. hidžretske godine (1593) u sljedećim kratkim poglavlji-*ma Nevjernička opsada Yeni Hisara (Muhaseret kerden-i küffar bikale-i Yeni Hisar)*⁴³ i *Osvojenje tvrđave Sisak (Feth-i kale-i Siska)*.⁴⁴ Sinan-paša je naposljetku uputio pomoć iz Rumelije na granicu bosanskoga ejaleta, pa je spriječen pokušaj zauzimanja Petrinje. Rumelijska vojska je opsjela Sisak. Nakon pet dana opsade branitelji Siska su se predali i tako sačuvali živote. Uslijedili su uspješni osmanski prepadi (*garet*) na Zagreb i hrvatske pokrajine (*Zagreb ve Hirvat elleri*).

Sukobi tijekom 1002. hidžretske godine (1593-94.) u kojima su poništeni osmanski uspjesi iz prethodne dvije godine tema su poglavlja *Kako su nevjernici opsjedali Yeni Hisar i kako su u tome uspjeli (Tekrar küffar Yeni Hisarı edüb zafer buldukları)*⁴⁵ i *Nevjerničko zauzimanje tvrđave Sisak (Küffarın Siska kalesine dahi zafer buldukları)*.⁴⁶ Pečevija najvjerojatnije na

⁴² Pečevija 2000, 2, str. 108-109.; Pečevi 1866, 2, str. 128-129.

⁴³ Pečevija 2000, 2, str. 109.; Pečevi 1866, 2, str. 129-130.

⁴⁴ Pečevija 2000, 2, str. 109.; Pečevi 1866, 2, str. 130.

⁴⁵ Pečevija 2000, 2, str. 110.; Pečevi 1866, 2, str. 130.

⁴⁶ Pečevija 2000, 2, str. 110.; Pečevi 1866, 2, str. 130.

osnovi zapadnih izvora pripovijeda da su car i njegov brat na žalbe zapovjednika iz Hrvatske poslali šesnaest tisuća «mnogobožaca» (*muşrikin*) na Yeni Hisar. Osmanska posada je ubrzo pobjegla prema Kostajnici i Zrinu zapalivši tvrđavu, a habsburška vojska je potom uništila njezine ostatke. Osmanska posada u Sisku također je pobjegla i zapalila tvrđavu vidjevši požar u Petrinji. Pečevija napominje da je Sisak pripadao zagrebačkim redovnicima (*Zagreb keşişlerinin mülkü*) te im je herceg Maksimilijan vratio tvrđavu.

Kraj opisa borbi u Pokuplju koje su trajale u razdoblju 1592-94. donosi poglavlje *Kako je ponovno oživljena tvrđava Yeni Hisar i kako je ponovno neprijatelj pobijedio* (*Tekrar Yeni Hisar ihya olunduğu ve ada zafer bulduğu*), u kojem je Pečevija opisao kratkotrajnu epizodu iz 1003. hidžretske godine (1594.) kada je Rustem-beg, kojega je još prije Hasan-paša postavio za petrinjskoga sandžakbega, privremeno zauzeo napušteni Yeni Hisar i obnovio tvrđavu. Iz njega je, prenosi se, organizirao napade na «Turopolje i Zagrebačko polje» (*Turavesin ve Zagreb sahrasın*). Herceg Maksimilijan je ponovno organizirao udar na Yeni Hisar, a nakon Rustem-begova ranjavanja i smrti tvrđava se predala.

Summary

IBRAHIM PEÇEVI (1574-1649), AN OTTOMAN HISTORIAN FROM PÈCS WRITING ON CROATIA AND BOSNIA-HERZEGOVINA

Ibrahim Peçevi (1574-1649) is one of the most important and the most interesting Ottoman historians in general. He was born in the Hungarian town of Pécs, but his ancestral roots were in Bosnia and he was related to some of the most important Ottoman statesmen of the late 16th and early 17th centuries. This made possible his quite successful career in the Ottoman financial administration. In the first part of his magnum opus, *Tarih-i Peçevi*, Peçevi writes about Ottoman history in the period of 1520-1566 on the basis of historical works written by earlier authors, but in the second part, in which he describes the period between 1566 and 1639, he uses the material which he collected from eyewitnesses or he describes the events which he witnessed himself. In addition to the interesting information he acquired as an insider of the Ottoman politics, his work is specific due to the fact that he also uses works by Western historians and that he writes about the Ottoman daily life.

Key words: Ottoman historiography, Ibrahim Peçevi, town of Pécs, Slavonia, Bosnia, 16th-17th centuries.